

רבי שמעון אומר: דמאי. מצינו עוד לשון 'דמאי' על ספק מעשר – במכשירין ב, י' המוצא פירות בדרך... מחצה למחצה – דמאי ובר"ש: כלומר ספיקא הוי. [ואינו כ'דמאי' שבכל מקום שהוא כינוי לפירות עם הארץ, ויש לו דינים וקולות מיוחדים מפני שרוב ע"ה מעשרים. וגם אין מפרישים ממנו תרומה גדולה. וע' משנה למלך מעשר ט,א].

כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר... טבלים שאתה לוקח מן העכו"ם אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן – והוא הדין לענין מעשר, מפריש ופטור מליתנו ללוי, שאומר לו: באתי מכח מי שאינך יכול לדון עמו (עפ"י רמב"ם תרומות א, יא, ובתשובה של"ו). ורק תרומה גדולה חייב ליתן לכהן – מכך שלא גילתה תורה לפטור אלא בתרומת מעשר (ערמב"ם; לקוטי הלכות).

בחדושי הגר"ח הלוי (תרומות א, יא) מבוארים שני אופנים מדוע לפי האמת נצרכים לסברת 'קאתינא מכח גברא דלא מצי לאשתעויי' וגם ללימוד המיוחד מן הכתוב בתרומת מעשר (כפי שמשמע מלשון הרמב"ם); –

א. עיקר הפטור הוא מצד הסברה, אלא שהכתוב בא לחדש שלא חל עליו חיוב נתינה מחדש, להיותו חוזר ומתחייב כאשר הפירות ברשות ישראל. ודוקא במעשר ובתרומת מעשר גילה הכתוב, ולא בתרומה גדולה.

ב. אילולא שחידש הכתוב הייתי אומר שהטעם שנכרי פטור משום שאינו בר מצוות, אבל אין פטור והפקעה בעצם הפירות, ועל כן אין שייך לפטור את הבא מכחו, כי גם הוא עצמו אינו פטור אלא משום שאינו מצווה – לכך בא הכתוב לחדש פטור בעצם הפירות, שלכן גם כל הבא מכחו פטור. ופטור זה לא נאמר בתרומה גדולה.

והגרש"ז איערבך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (לו) נטה מדרך זו וכתב לפרש שמעשר ראשון [והוא הדין מעשר עני – ע"ש באורך], כיון שמותר לזרים ואין בו קדושה, הרי שמצוותו אינה אלא כדבר שבממון גרידא, לפיכך הלוקח פטור מנתינתו מפני סברת 'קאתינא...'. ואין צורך לשום לימוד על כך. ואולם בתרומת מעשר היה מקום להסתפק בדבר, שמא כיון שיש בה קדושה הריהי כתרומה גדולה שאין שייכת סברה זו לפוטרה כיון שהיא חוק הכהנים, או שמא לא נאמר חיוב תרומת-מעשר אלא מן המעשר שמחייבים ליתנו ללוי [וזה היתה דעתו של רב דימי לחלק מצד הסברה 'דלמא כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר' – משמע שמצד הסברה חילק כן, אף בלא קרא] – ועל כך בא הכתוב לגלות על הסברה, ממשוטו של מקרא ולא דרשה מיתור הכתוב, שאין חיוב תרומת מעשר אלא ב'טבלים שאתה (- הלוי) לוקח מבני ישראל', כיון שחיוב תרומת מעשר מסתעף רק ממעשר ראשון הניתן ללוי. עד כאן תורף דבריו.

דף יב

ולא בשחוטא... – שאין קרוי 'שה' אלא חי [וכן בסמוך נסתפקו האם אפשר לפדות בנן פקועה אם לאו, כיון שדינו כשחוטא].

ונראה שכן הדין גם לענין החמור, אם הוא מת – שוב אין לו פדיון שאינו קרוי 'חמור'. וכן הביא מהרי"ט אלגאזי (אות יב יד) מהתוספתא (א, 1) ומהספרי (קרח), שאין פודים פטר חמור שמת. ואולם הפרישה (שכא, יט) כתב שיכול לפדותו (ע' בשו"ת אור לציון יו"ד כא).

[הפרישה כתב כן בדברי הטור לפרש כוונת דבריו. אך בפשטות נראה דוחק לפרש כן, שמשמיענו הטור חידוש גדול כבדרך אגב, מה גם שבתוספתא מפורש להפך. גם מדברי הרמב"ן והרא"ש יש לדייק שאין מועיל פדיון לאחר מיתה, שכתבו שאם פדה באופן מסופק כגון בשה נדמה ונתן לכהן ומת החמור – החמור יקבר. ואם מועיל פדיון עתה, הלא יכול להתיר החמור בהנאה ע"י שיפדנו עתה בשה או בשווי ושהשאר הפדיון אצלו. ואף באותו שה שנתן לכהן לכאורה יכול להתנות עתה ולומר שאם הפדיון לא חל באותה שעה, יחול עתה בשוויו, שמסתבר שלא גרע נדמה מאשר הפצים שפודה בהם בשוויו].

ור' אליעזר מתיר בכלאים מפני שהוא שה ואוסר בכוי מפני שהוא ספק. למסקנת הסוגיא בחולין (פ). ר' אליעזר מסופק האם חוששין לזרע האב, וסובר 'שה' – ולא מקצת שה. ולפי זה דברי ר' אליעזר 'מפני שהוא ספק' אמורים רק בצבי הבא על התישה, שלפי הצד שחוששים לזרע האב, אי אפשר לפדות בו שהרי הוא מקצת שה ומקצת חיה, ולפי הצד שאין חוששים – אפשר לפדות. אבל תיש הבא על הצביה – אין פודים בו מודאי ולא מספק, שהרי ודאי אינו שה שלם [גם אם חוששים לזרע האב], שהרי אמו מין חיה.

לפי זה צריך לדחוק בדברי רבנו גרשום 'ולא בכוי' – הבא מן התיש ומן הצביה' – שמדבר על עצם הדין שאין פודין בו, וגם דבריו מתיחסים לתנא קמא, שכלל אין חילוק בין סוגי הכוי, אבל דברי ר' א' 'מפני שהוא ספק' אכן אינם אמורים על סוג כוי כזה. או שמא יש לפרש 'מפני שהוא ספק' כלומר אינו שה גמור ומוחלט אלא במקצת [וכמדומה שמצינו לשון 'ספק' על כגון זה, מציאות ידועה שמקצתה כוו ומקצתה אחרת], ולעולם פסול לפדיה בודאי.

[אך זה אין לומר, שמקצת שה לר' אליעזר יעשה מקצת פדיון, כיון שהוא ענין ממוני, לכן שייך לפדות למחצה – חדא, אין לפדות לחצאין. ועוד הלא מבואר בסוגיא בחולין (עט: קלב.) שאם נוקטים שה ולא מקצת שה, אין חיוב מתנות כלל, אף לא לחצאין].

ולגרסת התוס' 'ר' אלעזר' מעיקרא לא קשה מידי, שיתכן וסובר דלא כרבי אליעזר דחולין.

'נתנו לכהן – אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו.' בנתינה לכהן אין מתקיימת מצות פדיה, אלא שמוותר ליתן לכהן אם הוא מסכים כשם שמוותר ליתן פטר-חמור לישראל אחר והוא יפדה. ומהרא"י (בפסקים וכתבים רלה. מובא בברכי יוסף) נסתפק האם מקיים בנתינה זו מצות נתינה, שהרי הכהן מפריש שה לעצמו ויש לו כל הפטר-חמור, והרי זה כמו נתינת כל שוויו לכהן (עפ"י חזון איש יז, ט).

'מה להלן פרט לכל השמות הללו.' מה שכתב רש"י שפסח אינו בא שחוט דבעינן שחיטה לשם פסח, נראה שאין כוונתו משום פסול 'שלא לשמה' [והרי השוחט חטאת לשום חולין כשר, דלאו מינה לא מהריב בה (זבחים ג.) ואמנם יש מדייקים מהרמב"ם שבפסח פסול, אך אין נראה שכוונת רש"י לחידוש זה], אלא כיון שמדין 'לשמה' בקדשים מבואר ששחיטת הזבחים אינה כשחיטת חולין, וכמו שאמרו (בזבחים מז) שהשוחט זבח וכסבור שהוא חולין פסול משום 'מתעסק'. וא"כ הוא הדין אם באמת הוא עתה חולין פסול, לפי שאין כוונתו בשחיטתו משום שחיטת זבח אלא כדי להתיר איסור נבלה גרידא, לכן נחשב 'מתעסק' כלפי שחיטת קדשים (כמו שפרש החזו"א זבחים כב, יג).

'איבעיא להו, מהו לפדות בפסולי המוקדשין... מאי, כיון דאסור בהנאה אין איסור חל על איסור, או דלמא כיון דלא תפיס פדיונו אפקועי איסורא בעלמא הוא.' יש להבין את הצד הראשון, והלא ודאי לא חל על השה איסור כלשהו ומהו 'אין איסור חל על איסור'? אך הכוונה היא היות שפטר חמור אסור בהנאה ואיסורו נפקע על ידי השה, אם כן יש לומר שהשה צריך להיות מותר לכל דבר, ואם היא אסור בגיזה ועבודה, במה יופקע איסור גיזה ועבודה מהפטר-חמור. ומובן לפי זה שכל הבעיה אינה אלא בתורת פדיון 'שה', אבל בשוויו – ודאי אפשר לפדות

בפסולי-המוקדשין, שהרי גם לאחר שנאסר בגיזה ועבודה, הלא שוה הוא לדמי הפטר-חמור ויכול להפקיע איסורו, דלא גרע משלקות ושאר דברים (נמוקי הגרי"ב).

וכן צדד בחזון איש (יו"ב) שבשווי ודאי אפשר לפדות אף בפסוה"מ, שהרי לא גרע מהקדש והלא נראה שהקדש מתחלל גם על פסולי המוקדשין, כשם שמתחלל על שכר פועלים וכדו' – שאין צריך רק שהקדש ירויח כנגד מה שמפסיד. וצדד לפי זה שמועיל ליתן לכהן קדשים קלים למ"ד ממון בעלים הם, וכן למנותו על פסחו ועי"כ יחול הפדיון.

[בחזו"א סוף בכורות מובאת פרפרת: פעמים שהפודה בפסוה"מ בעיר זאת אינו פדוי, הולוכו לעיר אחרת – פדוי, הכיצד? ונראה שהתשובה היא שבעיר זאת אינו שוה לדמי החמור ולא חל הפדיון (והולך לשיטתו שאף בדיעבד פדה שלא בשווי אינו פדוי, דלא כמוש"כ כמה אחרונים), ובעיר אחרת הוא שווין].

ואולם יש מן האחרונים (טורי אבן; שפת אמת – ונשאר ב'צע"ג') שהקשו על דברי הגמרא שפשטו מ'כצבי וכאיל', והלא עדיין יש להסתפק בפדיה בשווי, האם אפשר בפסוה"מ – ומבואר שנקטו סוברת 'אין איסור חל על איסור' קיימת גם בפדיה בשווי.

(ע"ב) 'בהמת שביעית פטורה מן הבכורה... לאכלה אמר רחמנא – ולא לשריפה'. ואף ליתנה לכהן אין צריך. אף על פי שהבכור הוא אחד ממתנות כהונה, דין המתנה בבכור נובע מקדושה שחלה עליו וכיון שלא חלה קדושת בכור ליקרב, אין כאן דין מתנה (עפ"י זכר יצחק נב).

א. הערת הרי"ד ויור שליט"א: לכאורה נראה שבהמת שביעית שילדה בכור בעל מום – ינתן לכהן, דנ' דהדין של 'לאכלה ולא לשריפה' אינו מיעוט כללי שנתמעט שביעית מבכורה, אלא דנים על כל בהמה בנפרד אם היא לאכלה או גם לשריפה. ולכן אם נולד בכור בע"מ שאינו לשריפה כלל, שוב לא נתמעט מבכורה.

עוד בענין בהמת שביעית פטורה מן הבכורה – ע' במנחת שלמה מג, באריכות. וע"ע: משיב דבר ח"ה פה, ב; אגרות משה יו"ד ח"ג ככד, א; קהלות יעקב יג; ברכת מרדכי ח"ב יח, ז.

ב. יש להדגיש שהסברא דלעיל אמורה רק כשהופקעה קדושת הקרבה מעיקר דינו, אבל כאשר דבר אחר גורם לו שא"א להקריבו, כגון בכור שנולד בע"מ [וכן כבש בן עז בת רחל – ע' במובא להלן יז] – חלה בו קדושה לענין נתינה לכהן, הגם שאין בו דין הקרבה.

ז'חכמים אומרים אין חייבין באחריותו, כפדיון מעשר שני... וחכ"א אין צריך להקבר וטלה לכהן. וכן הלכה. הלכך הפודה פטר חמור בשה או בשאר כל דבר, מברך על הפדיון בשעת הפדיה ואין לו להמתין מלברך עד שיתן הפדיון לכהן כדרך שעושים בפדיון הבן – כי שם לא נעשית המצוה עד שיבוא הפדיון ליד הכהן, ואילו כאן המצוה נגמרה בשעת הפדיון (תוס' יא. רא"ש).

ועל הנתינה לא תקנו ברכה אעפ"י שגם היא מצוה – כתבו ראשונים (ע' תשובות המיוחסות לרמב"ן, קפט. וע"ע תשו' הרשב"א יח) משום שאין המצוה ליתן משלו מאומה אלא הכהנים משלחן גבוה זוכים. והנתינה נכללת בברכת ההפרשה. ע' שו"ת שבט הלוי ח"ב קעח.

'העיד ר' יהושע ור' צדוק על פדיון פטר חמור שמת, שאין כאן לכהן כלום'. כתב רבנו גרשום שעדותן כחכמים.

ולעיל (יא): אמרו שהכהן נהנה מן הטלה שמת, כיון שמת ברשותו. וצריך לומר שכשאמרו 'אין לכהן כלום' כלומר אין לו פדיון אחר, אבל השה הזה – שלו הוא (עפ"י תפארת ישראל. שו"ר מש"כ בחדושי ר' מאיר שמחה).

'אלא אדם בכור הוא דבעי קבורה, פשוט לא בעי קבורה?!' – וכיון שהקבורה דין בכל אדם ולא דוקא בבכור, אין מסתבר להצריך בכור-בהמה קבורה משום שהוקש לבכור אדם, שהרי אין הקבורה דין בבכור אלא באדם (כנ"פ. וצ"ב בפירוש רבנו גרשום).

דף יג

'רב ששת אמר... הא ר' אליעזר דמקיש (כצ"ל), הא רבנן דלא מקשי'. נראה שרבנו גרשום מפרש דברי רב ששת דלא כשאר ראשונים, שיעיקר זמן המצוה הוא לאחר שלשים, אלא שאם פדה קודם – לא עבר על מצוותו. ואולם משמע שלפי המסקנא נדחו דברי רב ששת וזמן מצוותו מתחיל מיד. ואעפ"י שבעצם אפשר עדיין לפרש כרב ששת, אך כיון שעל כרחנו לומר 'הא רבנן הא ר"א', שוב אין הכרח להוציא 'לאלתר' ממשמעו הפשוט. נמצא שלהלכה אין הבדל בין פירוש רבנו גרשום לשאר המפרשים.

'אי הכי מכאן ואילך או פודהו או עובר עליו מיבעי ליה'. משמע שלפי מה שאנו נוקטים שמצוה לפדותו לאלתר, אם אינו רוצה לפדותו – מצוה לעורפו לא לתר, ואינו ממתין עם העריפה עד לאחר שלשים יום – שאם ממתין מה מקשה הגמרא, הלא יש לפרש הברייתא כפשוטה. וכבר העירו אחרונים על לשון הרמב"ם (בכורים יב,ו) שאין נראה כן מפשטות דבריו. ויש מי שכתב (שבת הלוי. מובא לעיל י:) שאם רוצה לפדותו אלא שאין לו במה לפדות – ממתנינים לו עד שלשים יום. לאחר שלשים – אין ממתנינים לו כלום וחייב לפדות או לערוף. אבל אם אינו רוצה כלל לפדותו – צריך לעורפו לאלתר.

אך עדיין יש לשאול מה מקשה הגמרא, הלא מ"מ יש אופן שמצות עריפה תלויה ביום שלשים, ושפיר מתפרשת הברייתא שאין להמתין לאחר ל' מפדיה או מעריפה.

ונראה לבאר שיטת הרמב"ם כפשטות דבריו שאין חיוב עריפה אלא לאחר ל', וטעם הדבר כיון שזמן המצוה נמשך עד שלשים יום ואינו עובר עליו כששוהה זמן זה, הלכך אין אני קורא בו 'ואם לא תפדה', שהרי עוד לא עבר על מצות פדיה, וממילא לא נתחייב בעריפה. [וצ"ב מהו מקור לזמן שלשים, הלא רבנן לא מקשי לבכור אדם. ושמו מדרבנן הוא, משום השבת אבדה נתנו לו זמן עד שימצא שה שלא יפסיד חמורו, כדאמרינן (להלן כח.) לענין אכילת בכור בהמה טהורה שנתנו לו זמן שלשים יום מאותו הטעם]. אמנם נראה שאם ערף תוך שלשים – קיים המצוה, שהרי כשעורף ודאי שוב לא יפדה.

ונראה שהרמב"ם גרס בקושיית הגמרא 'אי הכי מכאן ואילך או פודהו או עורפו או עובר עליו מיבעיא' [או שמא רק 'או עורפו או עובר עליו מיבעיא']. ושו"מ שכן גרס רבנו גרשום (וכע"ז בחזו"א. ונ' שחסרה שם תיבת 'או'). והקושיא היא, אם כוונת הברייתא לומר שמצות פדיון זמנה תוך שלשים, א"כ העיקר חסר מן הספר, שהיה צריך לומר שמכאן ואילך עובר אם לא פדה ולא ערף [ומה שנכתב בגליון על ר"ג, שלרב ששת אין מועיל פדיון לאחר ל' – אין נראה כלל]. וגם לפי הגרסא שלפנינו יש לפרש כאומר ליתני פודהו וכו' או עובר עליו' (ומצינו כדומה לזה, שצינו תחילת המאמר וכאילו אמרו "וכו" – ע' תוס' מעילה יב: ד"ה חלב; גטין פ: ד"ה ז), כלומר יאמר את האפשרות השלישית מלבד פדיה ועריפה, שהיא עיקר הנושא.

'מצות יעידה קודמת למצות הפדייה שנאמר אשר לא יעדה והפדה'. יש מפרשים שמצות פדייה מוטלת על האדון, לסייע בפדיונה לצאת. ואף על פי שיוצאת בעל כרחו אעפ"כ מקיים מצוה בדבר, כי מצד הדין ראוי היה לו לקבל בפדיונה לפי שוויה עכשיו, שהיא גדולה ובעלת מלאכה [וגם היה בדין

ב. כתבו הראשונים שאין חשש להחלפת פירות אלא אם ידוע שיש לעכו"ם פירות משלו [או בטחון הטוחן לאחרים] (ער"ש ורא"ש דמאי ג,ד. וע' זכר יצחק ט).

דף יב

טו. א. האם אפשר לפדות פטר חמור במינים דלהלן: עגל, חיה, שה שחוט, טריפה, בעל מום, כלאים, כוי, נדמה, שה יותר מבן שנה, נקבה, בן פקועה, שה מפסולי המוקדשין, בהמת שביעית?
ב. הנותן פטר חמורו לכהן ללא פדיון – מה יעשה בו?
ג. המפריש שה לפדיון חמורו ומת השה – מה יעשה בו? והאם הבעלים חייב להפריש שה אחר?
ד. המפריש שה לפדיון חמורו ומת החמור – מה דינו?

א. אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטתה ולא בטרפה (שה שה מפסח), ולא בשה של פסולי המוקדשין (כצבי וכאיל).

אבל פודין בשה יותר מבן שנה, בין זכר בין נקבה, בין תם בין בעל מום (תפדה תפדה – ריבה). ומשמע שפודים ביתום שמתה אמו בלידתו, הגם שפסול לקדשים ולמעשר. וצ"ע (עפ"י שפ"א). כלאים (כגון הבא מתיש ורחל); לתנא קמא אין פודין בו (שה – שה). ור' אליעזר (צ"ל: אלעזר. תוס' מתיר מפני שהוא 'שה'). נדמה; פרה שילדה כמין עז – ודאי אין פודים בו.

צ"ע מדוע הושמטה הלכה זו בפוסקים (רש"י). ובלקוטי הלכות הביא הלכה זו וציין לרמב"ם, וצ"ב. רחל שילדה כמין עז – לדעת רבי אליעזר ודאי פודים בו, קל וחומר מכלאים. לחכמים, נסתפקו בגמרא ולא פשטו.

א. מספק לא יפדה, ואם פדה ונתן לכהן – הריהו מוחזק ואין מוציאים מידו [שאעפ"י שתקפו כהן מוציאים מידו, אם החזיק ברשות – אין מוציאים], והחמור אסור בהנאה (עפ"י רמב"ן ורא"ש). והרמב"ם (בכורים יב,ט) כתב שבדיעבד – פדוי [שלא כשאר ספקות שפסק הרמב"ם (שם הט"ז והי"ט) שחייב לפדות או לערוף]. ופרש הנצי"ב דעתו, לפי שזה שאין פודין בנדמה – מדרבנן הוא הלכך יש להקל בספק דרבנן (וכיו"ב כתב בשפ"א שזה שאין פודין נדמה – מדרבנן, וכן צדד בחזו"א יז,יב) לפרש דברי הרמב"ם.

ב. אפשר שגם אם יש בו מקצת סימנים הדומים לאמו, הרי זה בכלל הספק שבגמרא (חזו"א). כוי (הבא ממין תיש וצבי); אין פודין בו (לת"ק – מודאי שהרי הוא כלאים. ולר"א – מפני שהוא ספק). [מהסוגיא בחולין (פ) משמע שאם אמו צבייה, אף לר"א אין פודים בו מודאי, שאפילו אם חוששים לזרע האב אינו אלא מקצת שה ואין פודים אלא ב'שה' שלם].
בן פקועה; לרבי מאיר הסובר שהוא טעון שחיטה – הריהו כשאר שה ופודים בו (כל שכלו לו חדשיו והוא חי). ולחכמים, לדברי מר זוטרא אין פודין בו (שהריהו כשחוט ונתמעט משה שה. ערש"י) ולרב אשי פודים, שבכלל שה הוא.

א. הרמב"ם (בכורים יב,ט) פסק שפודים בו, כרב אשי (וכן הוא בשו"ע י"ד שכא,ד). ואילו רבנו חננאל כתב (מובא ברמב"ן וברא"ש [וכן י"ג גם ברמב"ם. ע' רדב"ז ומהריט"א ועוד]). וכן הביא דעה זו הרמ"א (שמסתבר שהלכה כמר זוטרא).

ב. הרמב"ן והרשב"א (בחדושיהם לחולין עד:): כתבו שלפי האמת אף לר"מ אין פודים בו, מגזרה-שזה מפסח.

בהמת שביעית; אין לפדות בה פטר חמור ודאי (לאכלה ולא לסחורה), אבל פודים בה את הספק (כיון שמפריש טלה לעצמו, כר' יהודה – קורא אני בו לאכלה).

כל אלו (מלבד בהמת שביעית), ניתן לפדות בהם בשווי החמור, שהרי פודים אותו בשווי בכל דבר, שלא גרע מהקדש. לא נתמעטו אלא לפדותו בתורת 'שה'.

ואף בפסולי המוקדשין נראה שאפשר לפדות בהם בשווי (נמוקי הגרי"ב, וכן צדד בחזו"א. ובשפ"א נשאר בדבר בצ"ע. וכ"מ בטו"א בהקדמה).

ב. אין ליתן פטר חמור לכהן אא"כ פודה (או עורף. יו"ד שכ"א, ה) בפניו, שהכהן, אפילו אינו ידוע לנו כחשוד על הדבר, מורה התר לעצמו ואינו פודהו.

א. כהן שקיבל פטר חמור אסור לקיימו ללא פדיה אפילו שעה אחת (רש"י), ואסור בהנאה לר' יהודה כפי שהיה קודם הנתינה (רמב"ם; שטמ"ק).

ב. הכהן אינו חייב לקבל הפטר-חמור ואין מצות פדיה מתקיימת בנתינה זו, ואולם אין איסור ליתן לו, כשם שאין איסור ליתן לישראל אחר והוא יפדה. ויש מקום להסתפק האם כשנותן לכהן את החמור, מקיים בזה מצות נתינה (עפ"י חזו"א יו, ובבאר דברי מהרא"י).

ג. המפריש טלה לפדיון חמורו כבר נכנס לרשות הכהן, ולכן אם מת – מת לכהן ואין הבעלים חייבים בשה אחר. והכהן נהנה מן הטלה שמת (יא:). רבי אליעזר חולק וסובר שהמפריש פדיון פט"ח עדיין הוא ברשותו, וכשמת – מת לבעלים וחייב באחריותו (שהוקש לפדיון בכור אדם שחייב באחריותו עד שיגיע ליד כהן (כדלהלן נא)). וחכמים סוברים אך – חילק. רב"ד עדיות ז, א). ומודה רבי אליעזר בספק פטר חמור שאין צריך ליתן הפדיון לכהן אלא ישראל מפריש שה והוא שלו.

העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פט"ח שמת – שאין כאן לכהן כלום (גם הם סוברים כחכמים שאין הבעלים חייב באחריותו, והכהן נהנה מהטלה המת. עפ"י תפארת ישראל).

הלכה כחכמים (רמב"ם בכורים יב, ה). הלכך מברכים על הפדיון בשעת הפדיה, בשה או בשווי, ולא בשעת הנתינה לכהן כבפדיון הבן – כיון שמיד בשעת הפדיון נגמרה המצוה (ראשונים).

ד. המפריש שה לפדיון פטר-חמורו, ומת החמור; לר' אליעזר – ייקבר, שלשיתתו לא חל הפדיון עד שיגיע ליד כהן, הלכך נשאר החמור כשהיה ואסור בהנאה (שסובר כר' יהודה). ולחכמים – אין צריך להקבר, כיון שכבר חל הפדיון והותר איסורו.

אעפ"י שלר"א לא חל הפדיון עד הנתינה לכהן ולכך אם מת החמור לאחר שהפריש השה אין צריך ליתן השה לכהן, מ"מ בספק-פטר-חמור מצריך ר"א להפריש שה לעצמו כנ"ל – כי במקום שאין צריך ליתן לכהן כגון בספק, נשלמה מצות הפדיון בהפרשה, ורק כשצריך ליתן לכהן לא הושלם הפדיון קודם הנתינה, משום ההקש לבכור אדם.

טז. א. מה דינו של 'נדמה' לענין מעשר בהמה?

ב. האם בהמת שביעית חייבת בבכורה ובמתנות, אם לאו?

ג. עיסת שביעית – מהי בחיוב חלה?

ד. דמי הערכין – האם הם נקבעים לפי שעת הנדר או לפי שעת התשלום?

א. נדמה פטור ממעשר בהמה. ואפילו דומה במקצת סימנים לאמו. (תחת תחת מקדשים. ואינו כבכור לענין זה).

הרמב"ם השמיט זאת. ובשפת-אמת צדד שהרמב"ם נקט להלכה שנדמה חייב במעשר, וסובר שתירוץ הגמרא כאן דיחוי בעלמא הוא. ע"ש.

ב. בהמת שביעית פטורה מן הבכורה (לאכלה אמרה תורה, ולא לשרפה, והרי אימורי הקרבן נשרפים. והרמב"ם פירש לימוד אחר). וחייבת במתנות (שהן בכלל לאכלה).

ג. עיסת שביעית חייבת בחלה (לדרתיכם), והאוכל ממנה עד שלא הורמה חלתה – במיתה. משמע בגמרא שאם נטמאה חלה – דינה בשרפה כשאר חלה טמאה.

ד. הערכין – כשעתן, כלומר שעת הערך; שאם נשתנה גילו בזמן התשלום – משלם כפי שעה שנדר (רש"י).

זמן מצות פדיית פטר חמור, לכתחילה ובדיעבד – נתבאר לעיל י.

דף יג

יז. מצות פדיית פטר חמור ומצות עריפתו, איזו מהן קודמת? אלו מצוות נוספות אינן אמורות לכתחילה אלא כאפשרות חילופית?

מצות הפדייה קודמת למצות עריפה (אם לא תפדה וערפתו).

מצות יעידה (של האדון לאמתו העבריה) קודמת למצות הפדייה (שפודה עצמה ויוצאת. אשר לא יעדה והפדה).

מצות היבום קודמת למצות חליצה, ככתוב – בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה. ועכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה אמרו: מצות חליצה קודמת.

העמידו (ביבמות לט) משנה זו כאבא שאול, אבל חכמים אומרים יבמה יבא עליה מכל מקום. ולכן אמר רמי בר חמא אמר רבי יצחק: חזרו לומר מצות יבום קודמת למצות חליצה, כי סברו לבסוף כרבנן.

הרי"ף והרמב"ם פסקו כחכמים, ורבנו תם פסק כאבא שאול. וכן חזר ופסק רבנו חננאל.

מצות הגאולה (של המקדיש שדהו) – באדון, הוא קודם לכל אדם (ואם לא יגאל ונמכר בערכך).

בזמן הזה, כיון שפודים לכתחילה על שוה פרוטה ואין להקדש הפרש אם יפדה הבעלים או אחר – אין אמור דין זה (עפ"י תוס' ערכין כז).

מצות הקדימה בכל אלו, אין כופים עליה אלא נתנה תורה רשות להמנע מהן, שהרי נאמר בהן אם לא. ורק בגאולת אדון שנינו (בערכין כז) שכופים אותו לגאול – כדי שלא יבואו לידי תקלה אם יהנו ממנה (עפ"י תוס' ערכין כז. מנחת חינוך כג, כב).